

SUOMEN MUSIIKKITIEDE VIIME VUOSIKYMMENÄ - KEITÄ OLEMME JA MINNE OLEMME MENOSSA*

*Musiikkielämän nousu • itseensäkäpertyneisyys • kansainvälisyys • Sibelius • kansan-
musiikki • periferia • köyhyys • henkilöparadigma • Tawaststjernan kausi • tohtorileipomo
• kieli • konservatoriot • "tittelinkipeys" • resurssit*

Kun viime keväänä pidetyssä Suomen Musiikkiteollisuuden Seuran kokouksessa minulle ehdotettiin kunniaa pitää tämä esitelmä Suomalaisen musiikintutkimuksen nykytilasta, suostuin tehtävään, mutta jos olisin silloin jo tiennyt, miten vaikea se tulee olemaan, olisin ilman muuta kieltäytynyt. Olen itse vasta viidettä vuotta nykyisen oppituolin haltijana Helsingin yliopistossa ja ollut sitä ennen joitakin aikoja ulkomailla sekä jopa kokonaan toisen tieteenalan palveluksessa, joten joku toinen pidempään nimenomaan suomalaista musiikkitiedettä seurannut olisi varmasti kyennyt tähän tehtävään paljon paremmin. Korostankin siksi, että kaikki seuraavat painotukset, mukaanottamiset ja poisjättämiset perustuvat yksinomaan subjektiiviseen arviooni; jos käännytte väliaikana ja iltakeskusteluissa kollegojeni puoleen, saatte luultavasti kuulla aivan erilaisia kehitystrendejä ja tulevaisuudennäkymiä.

Lähtiessäni maalle kesäkuussa pakkasin mukaani ensinnäkin kaiken omista hyllyistäni löytämäni suomalaisen musiikkitieteen. Sitten kävin laitokseni kellarissa, jossa Musiikkiteollisuuden seuran arkistot vielä ovat, ja keräsin yhden kappaleen *Musiikki*-lehteä sen ilmestymisestä v:sta 1971

---

* Esitelmä Pohjoismaisilla musiikintutkijapäivillä Turussa, elokuussa 1988.

lähtien. Kävin edelleen ottamassa kopiot aiemmista Suomen musiikkitiedettä koskevista raporteista. Niitä olivat laatineet Toivo Haapanen otsikolla "Die musikwissenschaftliche Forschung in Finnland" *Archiv für Musikforschung*in 1939 sekä Nils-Eric Ringbom esseessään "Die Musikforschung in Finnland seit 1940" *Acta Musicologica* -lehdessä v. 1962. Näiden lisäksi löytyi Taneli Kuusistolta ilmestyneestä teoksesta *Suomen säveltaide maan itsenäisyyden aikana* (Turun yliopiston Kirjallisuuden ja musiikkitieteen laitos, Sarja A no. 12) luku myös Suomen musiikkitieteestä ja musiikkikirjallisuudesta aina 80-lukuun saakka. Kaikkein tuorein lähteeni oli *Finnish Musical Quarterly*n erikoisnumero "Musicology in Finland", joka ilmestyi viime vuoden ensimmäisenä numerona (1/87); se muodosti muutoin hyvän lähteen nykytilanteeseen paitsi että Åbo Akademin väitöskirjat olivat pudonneet pois luettelosta ja että Jyväskylän yliopisto ei ollut tässä numerossa lainkaan edustettuna.

Kaikki tämä aineisto mahtui kolmeen matkalaukkuun. Tämän lisäksi lähetin myös kaikille kollegoilleni kiertokirjeen, jossa tiedustelin kunkin musiikkitieteen laitoksen nykytilannetta, painotuksia opetuksessa ja tutkijainkoulutuksessa, erityisongelmia, tutkimusprofiilia jne. Seuraava esitykseni perustuu, paitsi omiin subjektiivisiin kokemuksiini Erik Tawaststjeran oppilaana Helsingissä ja sittemmin opettajan toimintaani Jyväskylässä ja Helsingissä, juuri tähän aineistoon.

Mitä pidemmälle luin ja tutkiskelin erityisesti historiallista puolta sitä enemmän vaivuin eräänlaisen surumielisyyden valtaan. Ensinnäkin monet keskeiset henkilöt musiikkitieteen alalla, joilta nyt yhtäkkiä olisin halunnut kysyä jotain asiaa, joiden kanssa olisi halunnut puhua, olivatkin jo keskuudestamme aivan viime aikoina poistuneita: Taneli Kuusisto, Jouko Tolonen, Nils-Eric Ringbom sekä Matti Rautio - vain muutamia mainitakseni. Surumielisyyteni (johon kylläkin sekoittui myös löytämisen iloa) toinen aihe oli se, että huomasinkin, miten ikiomassa musiikkitieteemme historiassa oli monia minulle aivan tuntemattomia henkilöitä ja kiehtovia tutkimuksia, joista en ollut koskaan kuullut mitään ja jotka olivat jo ajat sitten poistettuja tutkintovaatimuksista, jos olivat ikinä niihin kuuluneetkaan, mutta joihin minussa heräsi voimakas halu tutustua.

Se että näin on käynyt ts. että me musiikkitieteilijät emme läheskään aina Suomessa tiedä edes omia juuriamme, ei ole ainoastaan subjektiivinen asia, vaan mielestäni yleistettävissä oleva havainto. Meitä suomalaisia ei nimittäin ole erityisemmin kiinnostanut laatia seikkaperäisiä bibliografioita, tarkoin dokumentoituja musiikkiarkistoja (tämän rakennuksen kellarissa oleva kirjasto muodostaa loistavan poikkeuksen); tämän välinpitämättömyyden huippuna on se onneton seikka, ettemme ole vielä kukaan kyenneet järjestämään itseämme mukaan RILMin kansainväliseen luetteloon. Tämä

on todella valitettavaa ja toivon että esitelmäni lopussa, kun olette kuullut mitä kaikkea olemme sentään saaneet aikaan musiikkitieteessä, yhdytte päivittelyyni. Mielestäni tämä tilanne on jollain tavalla niin kuvaava Suomen musiikkitieteen nykytilanteelle, että sallinette minun aloittaa esitykseni juuri eräillä yleisillä pohdinnoilla ylipäättään tutkijan asemasta Suomessa ja musiikintutkimuksen taustatekijöistä.

Ensimmäinen ja päällimmäisin syy on ehkä se, että elämme Suomessa koko musiikkielämän, luovan ja esittävän säveltaiteen sekä kaikkien musiikki-instituutoidemme, musiikkioppilaitoksista musiikkifestivaaleihin saakka, hämmästyttävän kasvun kautta. Tämä on musiikkitieteen kannalta sikäli merkittävä seikka, että käytännön musiikkielämä lukemattomine tehtävineen nielee musiikkitieteen laitoksen opiskelijoita tasaiseen tahtiin, jo ennen kuin he kerkiävät edes valmistua maistereiksi. Hyvä puoli on tietenkin se, etten ole kuullut puhuttavan työttömistä musiikkitieteilijöistä, mutta huono puoli on se että vain suppeaa osaa musiikkitieteen opiskelijoista alkaa kiehtoa tutkijan askeettinen ja uhrautuva elämä, kun ympärillä kuuhuu värikäs musiikkielämä kaikkine houkutuksineen. Tilanteeseen voisi soveltaa Igor Stravinskyn lausumaa: *Je ne vis ni dans le passé, ni dans le futur, je ne vis que dans le présence.* Olemme sangen kaukana siitä tilanteesta, jossa joskus 20-luvun puolivälissä Jean Sibelius sanoi haastattelijalleen Martti Similälle, että hänen mielestään "Helsingissä oli noin 177 musikaalista ihmistä, sanan varsinaisessa mielessä". Tämä keskittyminen elävään ja luovaan nykyhetkeen, on ollut esteenä sille, että katse käännettäisiin taaksepäin ja luotaisiin umpeen menneisyyteen jääneet aukot musiikin dokumentaation suhteen.

Toinen syy on valitettavasti eräänlainen itseensäikäpertyneisyys, johon kylläkin on olemassa täysin ymmärrettävät sosiaaliculttuuriset syyt. Musiikkitieteen historia Suomessa on mitä suurimmassa määrin erilaisten, tähintä esiinkohoavien tai pimentoon vaipuneiden yksittäisten musiikkitieteilijöiden, tutkijoiden, henkilöiden historiaa. Nils-Eric Ringbom kirjoittaa em. raportissaan: "Da es sich hier zum grössten Teil um einzelne Arbeiten und Persönlichkeiten handelt, wird der Bericht hauptsächlich die Ergebnisse einzelner Forscher auf den verschiedenen Gebieten der Musikwissenschaft umfassen."

Yleinen havainto koskien tieteentekoa Suomessa on nimittäin se, että jokin muualla maailmassa merkittävä tieteellinen suuntaus on Suomessa tavallisesti edustettuna yhden henkilön hahmossa. Jos kyseessä on tutkimusala, joka ei liity mihinkään laajemmalti yhteiskunnassa arvostettuun taustatekijään, tutkija saa tehdä työtään yksinään, traagisesti eristettynä kaikista kontakteista, usein vailla yhtään ainoaa tieteellistä keskustelukumppania ainoana henkireikänään kerran pari vuodessa tapahtuvat kong-

ressimatkat. Tai sitten jos kyseisellä tutkimusalalla sattuu olemaan sosiaalinen tilaus - ja kaikilla kansallisilla aiheilla on Suomessa aina sosiaalinen tilaus - hänestä tulee parhaassa tapauksessa todellinen johtotähti tieteenalansa taivaalle, hyvänä esimerkkinä Erik Tawaststjerna ja hänen Sibelius-tutkimuksensa. Mutta yhtäkaikki kumpikaan tapaus ei ole omiaan ruokkimaan yleistä tieteellistä keskustelua laajemmista tieteen suuntavirtauksista, puhumattakaan mistään koulukunnan muodostuksesta. Varsinaista musiikkitieteellistä keskustelua on Suomessa käyty lähinnä Ilkka Oramon perustaman, vuodesta 1971 ilmestyneen *Musiikki*-lehden palstoilla tai sitten Musiikkitieteellisen Seuran vuosikokousten esitelmien jälkeen, siis kerran vuodessa.

Musiikki-lehdessäkin varsinainen keskustelu on ollut suhteellisen harvinaista. Väittelyn asteelle mieliä ovat kiihdyttäneet Seppo Toivaiasen marxilainen väitöskirja musiikinsosiologiasta 70-luvun alussa ja pari vuotta sitten käyty keskustelu joukkoteoriasta Kalevi Ahon ja eräiden Sibelius-Akatemian opettajien välillä. Vasta 80-luvulla on keskustelu vilkastunut, on alkanut muodostua tietynlaisia rintamalinjoja, on pidetty yhteisiä kongresseja jne. Yhtä kaikki tämä musiikkitieteen henkilöityminen, personifikaatio on ollut esteenä myös sille, että ketään kiinnostaisi ylipäättään musiikkitieteen tulosten raportointi kansainvälisiin julkaisuihin.

Suomalaisen musiikkitieteilijän perustyyppi omaa huomattavasti yhteisiä piirteitä Kalevi Ahon kamarioopperan *Avain* yksinäisen päähenkilön Johannes Ponton kanssa, joka on sulkeutunut kaupunkiyksistönsä laatimaan tutkimustaan yksiyymmärteisten käsitteiden määrittelemiseksi. Yhtenä syynä tähän eristyneisyyteen pidetään myös koko Suomen maantieteellistä ja kielellistä eristyneisyyttä. Toisaalta monet luulevat, että idän ja lännen välissä Suomella olisi erityisen paljon suhteita esim. Neuvostoliittoon ja itäblokin maihin. Neuvostoliiton suhteen - lukuunottamatta Viroa - tämä ei pidä ollenkaan paikkaansa. Keskimäärin ottaen meillä ei ole tällä hetkellä juuri aavistustakaan siitä, mikä on ajankohtaista musiikintutkimuksessa vaikkapa Leningradissa tai Moskovassa. Eräänlaisen orastavan yhteistyön merkkinä tosin järjestettiin viime syksynä Helsingissä suomalais-neuvostoliittolainen musiikintutkijasyposium, jonka aiheena oli Sergei Prokofiev. Vastaavasti lähtee Suomesta valtuuskunta ensi joulukuussa Moskovaan esitelmöimään Sibeliuksesta ja suomalaisesta musiikista.

Sen sijaan Unkarin ja Viron kanssa meillä on keskimäärin ottaen ollut enemmän ja säännöllisempää vuorovaikutusta kuin yhdenkään muun Pohjoismaan kanssa, ehkä Ruotsia lukuunottamatta. Virolaisille tutkijoille suomalainen musiikkitiede on tärkeää, koska he voivat lukea suomeksi painettuja julkaisuja ja käyttää niitä näin opetuksessaan.

Kieli on toinen eristävä tekijä, jos ajattelemme Suomea kansainvälisel-

lä kartalla. Täytyy muistaa, että vuosisadan vaihteen ja alun "suuret" suomalaisen musiikkitieteen perustajat julkaisivat tutkimuksensa suomalaisesta kansanmusiikista saksaksi.

Ensimmäinen musiikkitieteen (ylimääräinen) professori maassamme, Ilmari Krohn julkaisi niinkään saksaksi tutkimuksensa Sibeliuksen ja Brucknerin sinfoniaista. He olivat siis tässä mielessä yllättävän kansainvälisiä ja tulivatkin omalla alallaan kansainvälisen tiedeyhteisön arvostamiksi siinä missä muutkin folkloristimme. Jopa Brasiliassa saakka tiedetään mikä on *escola finlandesa*, suomalainen koulukunta kansanrunouden ja musiikintutkimuksessa. Armas Launiksen tunsivat lähes kaikki Musée de l'Homme etnomusikologian tutkimusseminaarissa, jota johti prof. Gilbert Rouget muutama vuosi sitten.

On siten tavattoman sääli, kun näkee maassamme silloin tällöin julkaistavan väitöskirjan vaikkapa bysanttilaisesta kirkkomusiikista tai suomensukuisten kansojen puhallinsoittimista, mutta vain suomeksi. En tietenkään haluaisi väittää, että meidän täytyisi lakata julkaisemasta suomeksi ja alkaa käyttää pelkästään kansainvälisiä kieliä, samaan aikaan kun virolaiset kollegamme saavat taistella edes oikeudesta käyttää äidinkieltään. Suomen kielen täytyy elää myös tieteen kielenä ja tässä mielessä on äärettömän tärkeää, että esim. opiskelijoiden käyttöön ilmestyy musiikkitieteen klassikkojen käännöksiä - etenkin saksasta, ranskasta, italiasta ja venäjistä, suomalaisten opiskelijain vain harvoin taitamista kielistä. Mutta viime kädessä sellaisen harvinaisen kielen hallitsemisesta kuin suomen saattaa olla välillistä hyötyäkin kansainvälisessä kontekstissä. Musiikintutkija, joka ajattelee suomeksi, ajattelee hieman eri tavalla kuin se, joka ajattelee esim. englanniksi. Lahjakkaan tutkijan tapauksessa tämä hiuksenhieno nyanssi saattaa muodostuakin suorastaan ratkaisevaksi eroksi, ominaispiirteeksi ja omintakeisuudeksi, jonka ansiosta suomalaisen kirjoittama tutkimus - kun se on käännetty vieraalle kielelle - eroaa omaperäisyydellään siitä lähes mittaamattomantuntuisesta musiikkitieteellisestä kirjallisuudesta, jota maailmassa vuosittain tuotetaan.

Muuan ehkä tyypillisesti suomalainen piirre, joka myös erottaa meitä muista, on suomalaisten taipumus teoreettiseen, filosofistyyppiseen ajatteluun. Väitöskirjojen vaatimustaso on keskimäärin ottaen sängen korkea, jopa niin korkea, että huolimatta päinvastaisista yrityksistä humanistisen alan väitöskirja koetaan usein lähes elämäntyöksi eikä vasta portiksi akateemiseen maailmaan. Vaatimus teorian ja metodin korkealaatuisuudesta on jatkuvasti vain voimistunut suomalaisessa musiikkitieteessä. Aivan oikein Toivo Haapanen näkee suomalaisten vuosisadan vaihteen kansanmusiikintutkijoiden menestyksen perustuneen siihen, että he olivat myös teoreettisesti pitkälle kouluttuja. Sanalla "teoria" hän tässä tapauksessa

ymmärsi kuitenkin hieman eri asiaa kuin nykyisin, nimittäin konservatorio-
maista musiikin teoriaa. Hän tosin toteaa Krohnin, Väisäsen ja Launiksen
töistä, ettei niissä pääasiana ollut pyrkiä "Hypothese über weittragende
Fragen aufzustellen, sondern vor allem eine feste wissenschaftliche Grund-
lage für die Behandlung derartiger Fragen zu schaffen, wobei die Heraus-
gabe und Klassifizierung des Materials, ... im Mittelpunkt gestanden hat."
Mutta sitten hän lisää: "Hierbei hat in sehr bemerkenswertem Grade die
musiktheoretische Forschungsarbeit eine Stütze geboten... "

Yleensä ottaen voi sanoa, että suomalainen musiikkitiede on luonteel-
taan seriöösiä ja vaikka itse tutkimuksen tulos sitten ilmenisikin esim.
suorastaan romaanin muotoon narrativisoidun kerronnan tapaan, on yhtä-
kaikki usein taustalla huolellinen ja vakava empiirinen työ.

Kun ajattelee suomalaisen musiikintutkimuksen kehitystä hyvin laajas-
ta perspektiivistä, niin kyseessä on ollut jatkuva aihepiirien laajeneminen ja
kentän avautuminen mitä lähemmäs omaa aikaamme tulemme. Kun Toivo
Haapanen v. 1939 vielä mahdutti suomalaisen musiikintutkimuksen sel-
västi muutamaan kategoriaan: 1) kansanmusiikin tutkimukseen, 2) musi-
ikin teorian tutkimukseen (millä hän ymmärsi teoriaa perinteisessä mie-
lessä), 3) musiikin historian tutkimukseen ja 4) säveltäjämonografioiden
muodossa ilmenevään tutkimukseen Sibelius-tutkimus erityistapauksenaan,
niin Ringbomin katsauksessa näitä luokkia on jo huomattavasti enemmän
ja yleiskuva monipuolisempi: alamme jo löytää Suomesta useimmat niistä
aloista jollain tavalla edustettuina, jotka vasta yhdessä muodostavat kan-
sainvälisesti määritellyn musiikkitieteen kentän: 1) kansanmusiikintutki-
mus, 2) musiikin historian tutkimus 3) kirkkomusiikin tutkimus 4) musiikin
henkilöhistoriat 5) Sibelius-tutkimus 6) musiikin estetiikka ja musiikkipsy-
kologia 7) soittimientutkimus ja 8) musiikkipedagogiikan tutkimus.

1980-luvun lopun tilanteelle ei tarvitse enää laatia omaa erityistä para-
digmaansa: löydämme jo suurinpiirtein kaikki RILMin luettelossa mainitut
musiikkikirjallisuuden lajit Suomesta - tietenkin eri tavoin painottuneina.

Jos halutaan määritellä, millä alalla tai aloilla meillä on kaikkein pisin
katkeamaton traditio, on vastaus aivan selvä: kansanmusiikintutkimuksessa
ja Sibelius-tutkimuksessa. Kansanmusiikintutkimus on sitä paitsi kokenut
ja on parhaillaan kokemassa aivan uutta nousukautta etnomusiikologian ni-
mellä; Sibelius-tutkimus on puolestaan edennyt tasaisesti kahdella rinta-
malla: Sibeliuksen elämäkertatutkimuksena ja itse musiikin tutkimuksena.
Jos taas pohditaan vielä korkeamman tason musiikkitiedettä ohjaavia tie-
don intressejä on kansanmusiikin tutkimuksen ja Sibeliuksen yhteinen ni-
mittäjä aivan selvä - kansallinen ideologia. On aina sanottu: kuka muu
sitten maailmassa tutkisi suomalaista musiikkia elleivät suomalaiset itse.
Tässä ollaankin varmasti oikeassa, mutta samalla on muistettava, että tiede

on kansallistenkin aiheiden parissa pohjimmaltaan universaalia, ja tälle tasolle päästään vain, mikäli osaamme sijoittaa oman musiikkimme oikealla tavalla maailman musiikin kontekstiin ja mikäli tutkimusvälineemme on riittävän pitkälle hiottuja teoreettisessa mielessä.

Koska tämä esitykseni painottuu nimenomaan musiikkitieteen nykytilanteeseen ja tulevaisuuden näkyymiin Suomessa, luon jatkossa katsauksen siihen, mitä on tapahtunut viimeisten vuosikymmenien aikana ja mikä on tilanne maamme eri musiikkitieteen ja tutkimuksen laitoksissa. Nämä laitokset sijaitsevat seuraavissa paikoissa: Helsingin, Jyväskylän, Tampereen ja Turun yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa ja Sibelius-Akatemiassa. En siis ota vielä huomioon Joensuun yliopistoa, jossa musiikkitieteen opetus tapahtuu vasta approbatur-tasolla. Mutta ennen kuin käyn jokaisen laitoksen tilanteen läpi yksityiskohtaisemmin, lienee syytä lyhyesti koota yhteen suomalaisen musiikkitieteen tärkeimmät paradigmanmuutokset 80-luvun loppuun mennessä. Tämä on tarpeellista siksi, että on syntynyt ilmiöitä, tutkimusprojekteja, jotka eivät sijoitu mihinkään nimenomaiseen fyysiseen laitokseen, vaan ovat mm. merkkejä työskentelystä projekteissa, merkkejä halusta kasvavaan yhteistyöhön.

Mielestäni musiikkitieteen paradigmat ovat muuttuneet kolmella tasolla Suomessa:

1) yleisellä tasolla seurauksena musiikkitieteen ulkopuolisista, yleisistä intellektuaalis-tieteellisistä ilmastonmuutoksista - en voi olla tässä yhteydessä muistuttamasta myös aivan käytännön kannalta, miten tärkeää on, että tämä yleinen tieteellinen paradigma otetaan huomioon musiikintutkijoiden parissa: musiikkitieteilijät eivät läheskään aina tajua, että heitä koskevat päätökset syntyvät komiteoissa, joiden valtaosa ei ole musiikkitieteilijöitä, vaan jotka koostuvat päinvastoin joko tutkijoista, joilla ei ole mitään realistista käsitystä musiikin ja musiikkitieteen erityislaadusta tai -pahimmassa tapauksessa ja valitettavan usein - eivät ole edes tiedemiehiä ollenkaan, vaan puhtaita hallintobyrokraatteja ja poliitikkoja: monet musiikintutkimusta olennaisesti muuttavat päätökset syntyvät tiedepoliittisten operaatioiden seurauksena, kokonaan musiikin ulkoisten motiivien ja syiden ohjaamina - tällaisista päätöksistä voisinkin luetella lukemattomia esimerkkejä ei vain omasta vaan myös naapurimaastamme Ruotsista, jonka erään musiikkitieteen laitoksen (Lund) radikaalia supistamista sain seurata melko läheltä.

2) Paradigman muutos voi olla seuraus jostain itse musiikintutkijoiden tai heidän edustamiensa yhteisöjen kollektiivisesta toiminnasta. Suomalais-ta musiikkitiedettä on 80-luvun alkupuolella luonnehtinut ensimmäisten kollektiivisten tutkimusprojektien synty. Suomen Akatemia päätti v. 1983 ryhtyä rahoittamaan puolen miljoonan markan budjetilla tutkimusprojektia,

johon kiinnitettiin 13 eri alojen tutkijaa, mukana niin etnomusikologeja kuin taidemusiikin tutkijoita, selvittämään "Musiikin murrosta teollistumisajan Suomessa" eli n. vuosina 1880-1950. Projektin yhtenä taustatekijänä oli se, että Suomen Akatemialla oli juuri päättynyt lähinnä historioitsijoiden, filosofien ja yhteiskuntatieteilijöiden sekä folkloristien tutkimusprojekti Maailman kuvan muutos teollistumisajan Suomessa. Kun tämä projekti oli päättynyt, mutta Suomen Akatemia yhä piti kiinni omista painopistealueistaan, löytyi vastaavanlaista musiikillisen maailmankuvan murrosta tutkivalle projektille sopiva aukko.

Toinen varmasti yhtä vahva, mutta musiikkitieteen sisäinen syy projektin läpimenoille oli tarve lisätä yhteistyötä maamme musiikkitieteilijöiden kesken sekä erityisesti silloittaa kuilua musiikkitieteen kahden ryhmittymän, etnojen ja taidemusiikintutkijoiden välillä. Koko projekti alkoi sarjana yhteistyökokouksia ja kongresseja, jotka loivat pohjaa itse projektille. Nyt projekti on päättynyt ja tulokset ovat pian nähtävissä, kolmen väitöskirjan muodossa, useampana lisensiaatintyönä ja graduna sekä päättösantologiana.

Toinen lähes samaan aikaan syntynyt yhteistyöprojekti, jonka päämääränä on Suomen taidemusiikin historian kirjoittaminen käynnistyi suurin piirtein samaan aikaan ja jatkuu yhä. Tämä projekti taas lähti liikkeelle siitä yksinkertaisesta kansallisesta tarpeesta, ettei ole olemassa kunnollista suomalaisen musiikin historiaa samoin kuin siitä, ettei edes tietoja tällaista historiaa varten ollut koottu modernin dokumentaatiotekniikan edellyttämällä tavalla. Jos Musiikin murros -projektia luonnehti eräänlainen pluralistinen ajattelutapa ja näkemys musiikkikulttuurista monikerroksisena ilmiönä hieman samoin kuin UNESCO:n Music in the Life of Man -projektissa, on tätä kolmen musiikkitieteen professorin Ilkka Oramon, Erkki Salmenhaaran ja Mikko Heiniön sekä yhden tutkimusassistentin, Seija Lappalaisen, projektia leimannut tietynlainen unitaarisuus, johtuen jo siitä, että kaikkien näiden tutkijoiden tieteenteoreettinen lähtökohta palautuu Carl Dahlhausin struktuurihistorian käsitteeseen. Tämä projekti on parhaillaan vielä menossa, joten sen arvioiminen on mahdotonta.

Yhtä kaikki, nämä kaksi projektia ovat osoituksia paradigman muutoksesta kollektiivisella tasolla suomalaisessa musiikkitieteessä sikäli, että kyseessä ovat tutkijoiden lyöttäytymiset yhteen riippumatta siitä missä nimenomaisissa laitoksissa ja missä päin Suomea he varsinaista työtään harjoittavat. Se että kummankin projektin työssijana on ollut Helsingin yliopisto, on ollut tietenkin tälle laitokselle hyvin edullista, mutta ei mitenkään välttämätöntä ja loogista seurausta juuri tämän laitoksen sisäisestä kehityskulusta ja historiasta. Siksi näitä ilmiöitä on ollut aihetta pohtia juuri tässä kohdassa.

3) Lopulta paradigman muutos on tapahtunut henkilötasolla. Tosiasia nimittäin on, että Suomessa on tapahtunut kaikissa em. laitoksissa - Åbo Akademiä lukuunottamatta - uuden professorin nimitys virkaan edellisen sukupolven väistyessä ohjaimista. En tiedä ajattelenko liian Helsinki-keskeisesti, mutta mielestäni samalla on tapahtunut eräänlainen musiikkitieteen desentralisaatio-ilmiö. 60- ja 70-lukuja hallitsi voimakkaasti Helsingissä ja koko maassa laaja-alaisen opettajan toimintansa johdosta professori Erik Tawaststjerna. Hänen kauttaan tapahtui musiikkitieteen monipuolistuminen ja tärkeimmän musiikkitieteellisen julkaisusarjan Acta Musicologica Fennican perustaminen. Siinä on julkaistu lähes kaikki hänen johdolla valmistuneet musiikkitieteelliset väitöskirjat. Vielä Tawaststjernan edeltäjän A. O. Väisäsen aikana painopiste oli niin kansallishenkkinen, että esim. Enzo Forsblomin piti mennä Helsingistä Åbo Akademiin väittelemään, koska hänen aiheenaan oli Studier över stiltrohet och subjektivitet i interpretationen av J.S.Bachs orgelkompositioner.

Tawaststjernan aikana aihevalikoima laajeni ja rikastui huomattavasti ja hänen persoonansa kautta myös Suomen Musiikkitieteellisen Seuran keskipiste oli Helsingin yliopisto. On vielä mahdoton sanoa, miten mikin laitos tulee orientoitumaan uusien johtajiensa alaisena, joista monet ovat niin tuoreita tai vihreitä, että ovat vasta töintuskin päässeet työnsä alkuun. Mutta voidaan mielestäni aavistaa yhä kasvavaa spesialisoitumista eri laitoksissa niiden johtajien tutkimusintressien myötä - mikä kehitys vain myötäilisi musiikkitieteen yleistä kansainvälistä erikoistumista. Joka tapauksessa tämän henkilöparadigman muutoksen merkitys on erityisesti Suomessa arvioitava suureksi, koska laitokset ovat pieniä ja sen esimies, professori on suomalaisessa yliopistohallinnossa yhä keskeisin henkilö ja vallankäyttäjät (näin on erityisesti kaikkein vanhoillisimmassa, Helsingin yliopistossa, ainoassa, jossa ei ole toteutettu ns. hallinnonuudistusta kolmikantaperiaatteen mukaisesti).

Näiden paradigmanmuutosten seurauksena on mielestäni tapahtunut kolmen sitkeästi eläneen "musiikkitieteellistä Suomea" koskevan myytin mureneminen:

1) "Suomi on periferia, jonka musiikkitiede ei voi, samoin kuin tiede ylipäättäänkään, koskaan olla muuta kuin heijastusta suurista keskuksista". Suurin piirtein tällä toteamuksella Ringbom aloitti katsauksensa v. 1962, mutta näkökulma on nykyhetken kannalta täysin harhaanjohtava. Henkissä mielessä keskus on siellä, missä viriää uusia tieteellisiä innovaatioita ja missä syntyy esim. edes muutaman tutkijan muodostamia "superaivoja" tai ryhmittymiä jonkun suuren, yksittäisen hahmon ympärille. Teknisessä mielessä keskus voi sijaita nykyisin missä tahansa fyysisessä paikassa, josta on sähköiset viestintäyhteydet ja kytkennät maailmanlaajuiseen tietö-

koneverkostoon. Hyvänä esimerkkinä haluan kertoa, että vain kuukausi siten päätti maailmanlaajuinen organisaatio International Institute of Semiotics, sijoittua ja rekisteröityä Imatralle, pieneen karjalaiskaupunkiin aivan Neuvostoliiton rajalle.

2) "Suomi on köyhä maa, jolla ei ole varaa mihinkään kalliiseen tutkimukseen". Tosi asia kuitenkin on, että kun suoritetaan kansainvälisiä vertailuja, niin harvassa maassa sijoitetaan nykyisin niin paljon rahaa kuin Suomessa kulttuuriin, taiteeseen ja tieteeseen. Suomen Akatemian stipendijärjestelmä, jolla musiikintutkijat voivat osallistua täysin korvauksin missä tahansa maailmassa järjestettävään kongressiin, on luultavasti aivan uniikki. Nykyisin rahaa virtaa tutkimukseen myös suoraan liike-elämältä ja mm. Espoon kaupunkiin suunnitellaan yhteistyönä Teknisen Korkeakoulun, Sibelius-Akatemian ja Helsingin yliopiston kanssa yhtä suurta tietokonemusiikin keskusta, joka ilmeisesti rahoitettaisiin pääosin juuri ulkopuolisen tuen turvin.

3) "Suomalainen musiikkitiede tutkii lähinnä vain kansallisia asioita, joten sillä on enimmäkseen vain paikallista, etnografista merkitystä". Tämän teesin variantti itse säveltaiteen alalla on, että Sibelius on niinsanotusti miljöokohtainen säveltäjä, jolla ei ole universaalia merkitystä. Kansallinen intressi on tietenkin voimakas Suomessa, mutta se ei ole ainoa. Sitä paitsi sekin ymmärretään nykyisin laajemmassa mielessä siten, että kaikki Suomessa tehtävä huippuluokan tutkimus, oli se mitä alaa hyvänsä, palvelee kansallista etua ja on näin ollen yhteiskunnan tuen arvoista, eikä vain se joka kohdistuu nimenomaisesti suomalaiseen kulttuuriin.

Tilanne musiikintutkimusta harjoittavissa laitoksissa

Helsinki

Helsingin yliopistolla on aivan erityinen asemansa Suomessa eräänlaisena kansallisen tieteen ja kulttuurin pyhättönä. Vaikka se täyttää v. 1990 350 vuotta - koska itse asiassa kyseessä on Turun Akatemian (perustettu 1640) jatko, sen säädökset ja hallinto ovat peräisin 1800-luvulta. Oleellisessa mielessä kyseessä on yhä edelleenkin sangen perinteinen, konservatiivinen "Keisarillinen Aleksanterin yliopisto".

Musiikin alalla Helsingin yliopiston musiikin historia on merkittävä osa koko Suomen musiikin historiaa - tarvitsee vain ajatella pitkää sarjaa musiikinopettajia alkaen Fredrik Paciuksesta ja Richard Faltinista Robert Kajanukseen, Leevi Madetojaan ja nykyisiin apulaisprofessori Erkki Salmenhaaraan ja lehtori Kalevi Ahoon. Yliopistolla on siten aina ollut pal-

veluksessaan säveltäjiä edustamassa musiikin korkeinta tieto-taitoa maassa. Taneli Kuusisto onkin oikein todennut myös ensimmäisistä musiikkitieteen opiskelijoista, että "Musiikkitiedettä ei alunperin opiskeltu ilman säveltäjäkutsusta tai joltisiakin valmiuksia muissa musiikkitaidoissa". Armas Launiksesta lähtien onkin musiikkimaisterien joukossa nähty sellaisia säveltäjiä kuin Vilho Siukonen, Martti Hela, Armas Maasalo, Väinö Pesola, Leevi Madetoja, Lauri Ikonen, Arvi Karvonen, Eino Linnala, Felix Krohn, Sulho Ranta, Olavi Ingman ja Eino Roiha. Myöhemmin säveltäjä-maistereiden lukumäärä vain kasvaa lähestyttäessä 60-lukua. Ensimmäinen varsinaisen musiikkitieteen professori oli kuitenkin A. O. Väisänen vuodesta 1956. Erik Tawaststjerna puolestaan nimitettiin v. 1960 ja ehti näin ollen toimia virassa yli kaksikymmentä vuotta eli vuoteen 1983. Seuraavassa keskityn juuri tähän "Tawaststjernen kauteen".

Ensinnäkin on aivan selvää, että korkeampi musiikkitieteen opetus keskittyi 60- ja 70-luvulla lähes yksinomaisesti Tawaststjernen laitokselle. Parhaimman yleiskuvan hänen aikanaan julkaistuista lisensiaatintöistä ja väitöskirjoista saa vilkaisemalla *Finnish Musical Quarterlyn* numeroa 1/87 (s. 28), johon ne on luettelointu. Merkillepantavaa on, ettei listan kahdestatoista väitöskirjasta yksikään käsittele Sibeliusta - parempaa todistusta em. mainitun kansallisen myytin murenemiselle ei voisi kuvitella. Epäilemättä Tawaststjernen oma hahmo Sibelius-tutkijana oli niin dominoiva etteivät muut halunneet yrittää samalla alalla. Sibeliusta on kuitenkin nyt alettu tutkia uusilta kannoilta ja meillä on tulossa kaksi väitöskirjaa: toinen edustaa Sibeliuksen sinfonioiden analyysia Schenker-metodilla (Veijo Murtomäki) ja toinen luonnos- ja käsikirjoitustutkimuksia (Kari Kilpeläinen), kumpikin kokonaan uusia paradigmoja suomalaisessa musiikkitieteessä.

Tawaststjernen aikana perustettiin myös *Acta Musicologica Fennica* -monografiasarja, jossa lähes kaikki hänen johtamansa väitöskirjat on julkaistu, sekä *Musiikki*-lehti, joka alkoi ilmestyä v. 1971 Ilkka Oramon toimituksessa päätoimittajana. Se on edelleenkin tärkein musiikkitieteellinen aikakauslehti Suomessa. *Musiikki*-lehden artikkelit antavat hyvän yleiskuvan siitä, mitä Suomessa harrastettiin tuona aikana musiikkitieteen alalla. Tärkeänä tukenaan ja apunaan Tawaststjernalla oli triumviraatti Salmenhaara-Kureniemi-Oramo, joista keskimäinen myös perusti elektronisen studion Helsingin yliopiston musiikkitieteen laitokselle. Niinikään 60-luvun lopulta lähtien alkoi moderni etnomusikologia tulla yhdeksi tärkeäksi osaksi laitoksen opetusta muodostuen lopulta omaksi rinnakkaiseksi opintolinjaksi.

Kun katsoo Tawaststjernen kautena ilmestyneitä väitöskirjoja jo niiden aiheiden samoin kuin käytettyjen metodien kirjavuus paljastaa, ettei tutki-

joita ole ohjattu mihinkään nimenomaiseen koulukuntaan tai aihevalintaan. Puolet hänen aikanaan tulleista tohtoreista on nyt professoreita yliopistoissa. Tawaststjernan kautena alkoi laitoksella myös vierailulla ulkolaisia musiikkieteilijäitä, heistä ehkä merkittävimpanä Carl Dahlhaus, jonka vaikutus Suomen musiikkieteeseen huipentui Mikko Heiniön v. 1984 julkaistussa väitöskirjassa *Innovaation ja tradition idea. Näkökulma aikamme suomalaisten säveltäjien musiikkifilosofiaan*, mutta on jatkunut voimakkaana aivan tuoreessa väitöskirjassa, jota Tomi Mäkelä, 25-vuotias musiikkieteilijä, puolusti viime toukokuussa Berliinissä itse prof. Carl Dahlhausin toimiessa opponenttina. Tomi Mäkelä tuli samalla olleeksi ensimmäinen Berliinissä väitellyt suomalainen musiikkieteilijä ja kaiken kaikkiaan toinen ulkomailla väitellyt (ensimmäinen oli Olavi Kauko Rochesterin yliopistossa 1959). Voisi ehkä sanoa, että näkyvin mutta ei millään tavalla pakottava lähestymistapa oli saksalainen em. Tawaststjernan kautena.

Mutta lopuksi on mainittava Tawaststjernan vaikutuksesta sen ehkä kaikkein merkittävin vaikutus, josta me nykypolven musiikkieteilijät saamme yhä vieläkin nauttia. Se on nimittäin ollut musiikkieteen popularisoiminen Suomessa Tawaststjernan oman henkilöahmon kautta. Hänen pitämillään yleisöluennoilla Sibeliuksesta on ollut aivan ratkaiseva vaikutus siihen, että musiikkiete on tajuttu tärkeäksi osaksi kansallista musiikkielämää ja tämä on puolestaan suuresti vaikuttanut musiikkieteilijöiden kysyntään ja käyttöön työelämässä, ts. musiikkielämän mitä moninaisimmissa tehtävissä. Tawaststjerna koulutti nimittäin myös suuren osan "käytännön musiikkieteilijöitä", musiikkikriitikkoja, radiotoimittajia ja musiikkielämän hallintohenkilöitä, joille hänen avara näkemyksensä siirtyi perinnöksi ja ohjenuoraksi käytännön toimintaan. Musiikkiete ei jäänyt pelkäksi *Worte ohne Liederiksi*, suljettujen akateemisten piirien yksinoikeudeksi, vaan siitä tuli laajaa yleisöä kiinnostava kulttuurin alue. Tähän popularisoitumiseen vaikutti myös tietenkin Tawaststjernan oma toiminta musiikkiarvostelijana, josta hänen professorikollegansa usein ihmetellen sanoivat kuinka hän ehtii ollenkaan tehdä tiedettä, kun harva se päivä ilmestyi Helsingin Sanomissa laajoja musiikillisia esseitä milloin minkin taiteilijan innoittamina. Mitä tulee tutkija-Tawaststjernaan, em. saksalaisen koulukunnan vastapainona on huomattava, että hänen Sibelius-elämäkertansa alkoi tulla ulkomailla tunnetuksi nimenomaan englanninkielisenä laitoksena Faber et Faberin kustantamana ja nyttemmin myös California University Pressin rinnakkaispainoksena.

Mitä tapahtuu sitten Tawaststjernan laitoksella tällä hetkellä? Mihin laitos suuntautuu hänen vuosikymmeniensä jälkeen? Opiskelijamäärät ovat kasvaneet tasaisesti ja tätä nykyä heitä on n. 250, mikä on kansainväli-

sestikin ottaen melko suuri määrä. Ensinnäkin on ilmeistä, että Helsingin yliopisto tulee vielä pitkään olemaan keskeinen musiikkitieteen jatkokoulutuspaikka: se on ainoa yliopisto Suomessa, jossa kokoontuu säännöllisesti joka toinen viikko tutkijaseminaari. Jatko-opiskelijoiden määrä on n. 25 ja uusia väitöskirjoja on odotettavissa vuoden sisällä 4-5. Merkillepantavaa on, että niistä kolme on lähestymistavaltaan etnomusikologista: Erkki Pekkilän väitöskirja *Musiikki tekstinä*, joka on semioottis-generatiivinen tutkimus suomalaisesta pelimannimusiikista, Vesa Kurkelan väitöskirja musiikkifolklorismista suomalaisten kansalaisjärjestöjen musiikissa, joka on puolestaan aate- ja musiikinhistoriallinen tarkastelu sekä Pekka Jalkasen *Jazz-kulttuurin murros 20-luvun Helsingissä*. Viimemainitut työt ovat tulosta em. Suomen Akatemian rahoittamasta projektista Musiikin murros teollistumisajan Suomessa, jonka aikana 1984-87 pidettiin Helsingin yliopistossa myös säännöllisesti kaksi kertaa kuussa kokoontuvaa tutkijaseminaaria, jossa kävi jatko-opiskelijoita myös muualta Suomesta, Turkua ja Jyväskylää myöten.

Laitoksen tulevaisuudessa näyttelee kansainvälistyminen yhä suurenevaa osaa. Laitoksella on vierailut pitämässä pidempiä kursseja musiikintutkijoita maista, joiden musiikkitiede on ollut Suomessa sangen vähän tunnettua kuten Yhdysvalloista, Ranskasta, Italiasta, Tsekkoslovakiaista, Unkarista ja Virossa. Erityisesti on mainittava musiikkianalyysin ja teorian kurssit, joilla on esitelty mm. Schenker-analyysia, ja joilla on nähty myös osallistujia Sibelius-Akatemiasta. Ihanteena laitoksella on se, että siellä työskentelee jatkuvasti ulkolaisia tutkijoita ja opettajia ja että opetuksesta tietty osa tapahtuu jatkuvasti vierailu kielillä, englanniksi, saksaksi ja ranskaksi. Tarkoituksena on kouluttaa opiskelijoita ja tutkijoita lähetettäväksi kansainvälisiin kongresseihin esittelemään tutkimuksiaan kansainvälisistä aiheista. Myös tarkoitus on pysyä täydellisesti ajan tasalla, mitä tulee kaikkein tuoreimpiin virtauksiin eri puolilla maailmaa.

Kuten sanottu, tutkimusprojektit, joissa saman erikoisalan tiedemiehet lyöttäytyvät yhteen on muuan leimallinen piirre myös suomalaisessa musiikkitieteessä 80-luvulla, muuan em. olennaisia paradigmamuutoksia. Laitoksella on käynnissä seuraavia projekteja: 1) Musiikin murros projektista eräänlaisena sivuhaarana versonut projekti "Suomalainen esittävä säveltaide", joka tutkii täydessä laajuudessa suomalaisia muusikkoja ja heidän tulkintaidettaan n. v. 1880-1950, 2) Kansainvälinen, lähinnä musiikin semioottinen projekti *Musical Signification*, joka kokoontuu jo toiseen kansainväliseen kongressiinsa Helsinkiin ensi marraskuussa. Tässä projektissa työskentelee n. 30 tutkijaa eri puolilta maailmaa ja sen ensimmäinen raportti on julkaistu Mouton Publishersin sarjassa *The Semiotic Web* viime vuonna. 3) Musiikkianalyysiin liittyvä tietokoneprojekti laitoksen studios-

sa, jossa ryhmä pidemmälle ehtineitä opiskelijoita on perustanut em. projektin ja toimii kiinteässä yhteistyössä monien alan ulkomaisten laitosten kanssa sekä 4) suomalainen populaari- ja rock-musiikin projekti.

Sibelius-Akatemia

Myös maamme ainoa musiikkikorkeakoulu on käynnistänyt musiikintutkimustoiminnan 80-luvun alusta alkaen, se jopa nimenomaisesti mainitaan yhtenä laitoksen velvoitteena sitä koskevassa asetuksessa. Musiikkitieteen rooli painottui voimakkaasti Sibelius-Akatemian tutkinnonuudistuksen yhteydessä, jolloin amerikkalainen malli omaksuttiin lähtökohdaksi. Sen mukaan kaikkien muusikkojen oli valmistuakseen kyettävä myös laatimaan jonkinlainen tutkielma. Vaikka tätä ajatusta tarmokkaasti tuki ja ajoi nimenomaan Sibelius-Akatemian silloinen rehtori Ellen Urho, hän toteutti itse asiassa jo vanhaa, Akatemian ensimmäisen rehtorin unelmaa monipuolisen yleissivistyksen omaavista muusikoista. Tämä "tieteellispainotteinen" suuntaus taiteellispainotteisen rinnalla oli muuan vilkkaimpia keskustelun aiheita Suomen musiikkielämässä tämän vuosikymmenen alussa.

Musiikintutkimuksen liittämiselle tiiviisti Sibelius-Akatemian ohjelmaan oli luonnollisesti monia taustasyitä. Luettelen muutamia (korostaen, että nämä ovat omia subjektiivisia näkemyksiäni):

1) haluttiin kohottaa muusikkojen yleistä statusta rinnastamalla heidän suorituksensa akateemisiin tutkintoihin. Tietynlainen "tittelinkipeys" on ehkä spesifisti suomalainen ilmiö, mutta kuviteltiin että muusikkojen arvostus kohoaa, kun heitä aletaan nimittää "pianon tohtoreiksi", "urkujen soiton maistereiksi", "musiikinkandidaateiksi" ja "laulun lisensiaateiksi" jne;

2) tosiasia onkin ehkä, että suomalaisen yhteiskunnan rahojen jako heijastaa näkemystä, että tiede on arvostetumpaa kuin taide. Ottamalla siis tiede mukaan taidekorkeakouluun, voitiin sille saada perustellusti enemmän määrärahoja valtion budjetissa;

3) haluttiin luoda musiikinalalle vastaavia järjestelyjä etuisuuksineen, joista tutkijat saisivat nauttia, kuten assistentteja, matka- ja työskentelyapurahoja jne.

Kokonaan ottamatta kantaa siihen, mikä on musiikkitieteen asema muusikkojen koulutuksessa, on todettava, että Sibelius-Akatemia on perustanut mm. Musiikintutkimuslaitoksen sekä Musiikkimuseon. Se on aloittanut myös julkaisutoiminnan, joka oli pitkään oman vuosikirjan, *SICin* varassa, mutta joka nyt yhdistetään Suomen Musiikkitieteellisen Seuran sarjoihin, *Musiikki*-lehteen ja *Acta Musicologicaan*, joiden toimitus on pro-

fessori Ilkka Oramon myötä siirtynyt Sibelius-Akatemiaan. Tällä hetkellä näyttää, että itse musiikintutkimuksessa luontaisimpia aloja olisivat musiikinteorian tutkimus, jolla on mm. kehitelty joukkoteoreettisia malleja sekä esittävän säveltaiteen tutkimus, jonka pioneereja on maassamme Kari Kurkela. Sibelius-Akatemia on myös jo ehtinyt tehdä merkittäviä aloitteita valtakunnallisessa mielessä aloittamalla "Musiikkitieteen jatkokoulutuspäivät" instituution ajatuksena koota muutaman kerran vuodessa kaikki musiikkitieteen professorit kuuntelemaan ja keskustelemaan lisensiaatintutkielmia ja väitöskirjoja valmistavien kanssa. Näiden seminaarien merkitys on jo nyt osoittautunut merkittäväksi, erityisesti niille laitoksille, joilla ei vielä ole omaa säännöllisesti kokoontuvaa jatkokoulutusseminaaria.

Sibelius-Akatemialla on käytössään runsaasti resursseja, niin henkisesti kuin aineellisessa mielessä musiikintutkimuksen kehittämiseksi. Sen uusi tutkimuspainotteinen suuntaus merkitsee sangen huomattavaa lisäpanosta musiikkitieteelle Suomessa.

Turun yliopisto

Turulla, tällä kaupungilla jossa nyt olemme, on vanhastaan pisimmät perinteet musiikinviljelyn alalla Suomessa. Ei ole mitenkään sattuma, että tämä Pohjoismainen kongressi pidetään nimenomaan tässä kaupungissa, jossa jo Ruotsin vallan aikana julkaistiin viisi musiikkitieteellistä väitöskirjaa ja jolla on ollut niin aktiivinen ja mielenkiintoinen musiikinhistoria takanaan. Turulla on myös ollut ja on edullinen maantieteellinen sijainti, mitä tulee yhteydenpitoon muihin pohjoismaihin, jopa liiankin edullinen 1800-luvun vallanpitäjien mielestä, minkä seurauksena yliopisto siirrettiin Helsinkiin.

Musiikkitieteen laitos perustettiin Åbo Akademiin, joka oli tuolloin yksityinen korkeakoulu, v. 1926: kyseessä oli Robert Mattsonin lahjoittama professuuri "i musikvetenskap och folkdiktforskning".

Vaikka siis ala määriteltiin näin laajaksi tuli Otto Anderssonista ensimmäinen varsinainen professori. Hän antoi koko laitokselle oman erityisen profiilinsa, joka on ajankohtainen yhä vieläkin, nimittäin keräämällä arkistoja, nuotteja, käsikirjoituksia ja soittimia ym.; lisäksi hänen aloitteestaan perustettiin kuoroja ja orkesteri, jonka jäsenet rekrytoitiin koko Akatemian opiskelijakunnan keskuudesta.

V. 1949 oli Sibeliana-kokoelma saavuttanut jo sellaisen laajuuden, että Jean Sibelius itse antoi mielihyvin oman nimensä Sibelius-Museolle - kuuluihan kokoelmaan mm. Axel Carpelanin jäämistö, käsikirjoituksia vuosilta 1894-1903 sekä Sibeliuksen omakätinen 6. sinfonian painolaattojen lahjoitus. Jo tässä vaiheessa oli laitoksen toiminta vakiintunut kolmelle taholle:

arkisto - opetus - tutkimus.

Otto Andersson, jonka laaja tuotanto lienee Pohjoismaissa yleisesti tunnettu, jäi eläkkeelle 1948, jonka jälkeen vuoteen 1961 saakka kesti tauko. Tuolloin John Rosas nimitettiin professoriksi, yhä edelleen "musikvetenskap och folkdiktsforskning" nimellä. Rosaksen jäädessä eläkkeelle 1973 professuuri vihdoin muutettiin pelkästään musiikkitieteen oppituoliksi. Fabian Dahlström nimitettiin siihen v. 1978. Professori Dahlströmillä on apunaan opetussektorilla tuntiopettajien ohessa lehtori, jona toimii säveltäjä ja tohtori Gottfried Gräsbeck, joka johtaa maineikkaita kuoroja Brahe Djäkna ja Florakören sekä Akateemista orkesteria, edelleen museon intendentti näyttelyosastossa sekä amanuenssi.

Helsingin yliopiston rinnalla Åbo Akademi on ollut merkittävin tohtorileipomo musiikkitieteen alalla Suomessa. Tohtoreita on valmistunut kaikkiaan kuusi: Lagercranz (1948), Rosas (1949), Ringbom (1955), Forsblom (1957), Dahlström (1976) ja Hansson (1986). Nimenomaan ennen Tawaststjernan kautta Helsingissä oli Åbo Akademi tärkeä kanava sellaisille jotka *eivät* halunneet tutkia nimenomaan suomalaiskansallisia aiheita. Esimerkkinä jo em. Enzio Forsblomin Bach-väitöskirja ja Nils-Eric Ringbomin saksankielinen musiikinesteettinen väitöskirja *Über die Deutbarkeit der Tonkunst*, jossa käsitellään erityisesti saksalaista vuosisadan alun musiikinestetiikkaa Arnold Scheringiä ym. Tämä tutkimus on niin merkittävä, vaikkei sillä ole Suomessa ollut käytännöllisesti katsoen mitään vastakaikua, että se mainitaan jatkuvasti alan tuoreimmissakin saksalaisissa teoksissa, Vladimir Karbusickyn ja Jaroslav Jiranekin musiikin semantiikkaa käsittelevät tutkimukset esimerkkeinä.

Laitoksen nykyinen johtaja on tutkinut Bernard Henrik Crusellia ja tunnetaan erityisesti Suomen Ruotsinvalian aikuisen musiikin specialistina. Mutta hän on myös laatinut ansiokkaita musiikin paikallishistorioita ja sellaisten keskeisten kansallisten musiikki-instituutioiden kuin Sibelius-Akatemian historioita. Parhailtaan hänellä on työn alla laaja monografia Turun musiikkielämästä vuoteen 1827. Edelleen kuuluu soitintutkimus prof. Dahlströmin alaan. Nämä aiheet heijastuvat jossain määrin myös laitokselta valmistuneiden opinnäytetöiden aiheisiin, jotka käsittelevät suomenruotsalaista musiikkielämää.

Turku saa nauttia todella monipuolisesta musiikkitieteen harjoituksesta sikäli, että myös suomalaisessa yliopistossa on opetettu musiikkitiedettä vuodesta 1966 lähtien, jolloin sen ensimmäisenä lehtorina toimi fil.tri. Jouko Tolonen, monitahoinen musiikintutkija ja säveltäjä. Hänet nimitettiin henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi 1972, mutta hänen siirryttyään eläkkeelle kuutta vuotta myöhemmin, kaappasivat muut aineet viran itselleen, kuten tällaisissa tilanteissa helposti käy. Vasta vuonna 1985 saa-

tiin vakinainen professuuri perustettua ja sen ensimmäiseksi haltijaksi nimettyä Mikko Heiniö, niinikään säveltäjä tutkijan roolinsa rinnalla.

Tolosen aikana musiikkitieteen vaatimukset olivat tunnetusti teoreettiselta vaatimustasoltaan - sana "teoria" perinteisessä kontrapunkti-kenraalibasso-harmoniaoppi -mielessä - kaikkein vaikeimmat Suomessa. Kun musiikkitieteilijöiltä vaadittiin hyvin pitkälle vietyjä satsiopin ja kontrapunktin taitoja, ei käytännössä monikaan päässyt edes maisteriksi saakka. Mutta toisaalta on muistettava, ettei teoria-aineiden parissa käytetty aika ikinä ole musiikkitieteiljältä hukkaantuhlattua leiviskää, ja ne jotka jaksivat opiskella prof. Tolosen vaativassa koulussa, saivat erittäin vahvan musiikillisen pohjan.

Ottaen huomioon laitoksen nuoren iän opiskelijamäärä on jo hämmästyttävän suuri (pääaineisia tällä hetkellä 81) ja on epäilemättä ainoastaan ajan kysymys, milloin myös jatko-opiskelijoita alkaa ilmaantua suuremmassa mittakaavassa. Nykyinen oppituolinhaltija on pyrkinyt erityisesti monipuolistamaan laitoksen profiilia, siten että se kattaisi kaikki musiikkitieteen keskeiset alueet. Yhteistyö Åbo Akademin sekä yliopiston muiden taideaineiden kanssa, fyysisesti osittain samassa rakennuksessa Kirjallisuustieteen laitoksen kanssa - jonka monivuotinen johtajatar, kirjallisuuden professori Irmeli Niemi on Taneli Kuusiston tyttärenä jo syntyperänsäkin puolesta suopea musiikille - luo erinomaiset edellytykset nopealle kehitykselle.

Laitos on myös tiiviisti mukana em. Suomen taidemusiikin historian projektissa ja professori Mikko Heiniö on itse merkittävin suomalaisen nykymusiikin tutkija tällä hetkellä.

Jyväskylän yliopisto

Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen opetus alkoi jo 1960-luvun alussa, mutta varsinaisesti musiikkitieteen laitos perustettiin sinne 1968. Laitoksen profiili muovautui paitsi Jyväskylän yliopiston omaa historiaa myötäillen myös sen ensimmäisen musiikkitieteen oppituolin haltijan Timo Mäkisen harrastusten mukaisesti siihen hahmoon, jossa se on yhä vieläkin.

Täytyy näet ensinnäkin muistaa, että nimenomaan kasvatustiede on jo "aikojen alusta" ollut Jyväskylän spesialiteetti ajatellen erityisesti siellä toiminutta seminaaria, joka vastasi pääasiallisesti maamme koulujen musiikinopettajien koulutuksesta. Näin ollen on ollut mitä luontevinta, että musiikkikasvatuksesta alkoi jo alunpitäen muotoutua jyväskyläläisen musiikkitieteen yksi erikoisaloja prof. Mäkisen aikana, joka kesti vuodesta 1969 vuoteen 1982 saakka. Prof. Mäkinen on tosin itse tullut lähinnä tunnetuksi

Piae cantiones -kokoelman tutkijana mutta myös muun musiikinhistoriallisen tutkimuksen, historiikkien laatijana samoin kuin monia eri musiikkitieteen aloja koskevien erityistutkimusten laatijana. Tutkijatyyppinä Mäkinen ei ole ollut niinkään teoreetikko kuin musiikkitieteen ja käytännön musiikkielämän yhteyttä korostava tutkija. Hänen suuri energisyytensä yhdistyneenä kulttuuripoliittisesti edulliseen tilanteeseen 70-luvun alussa, jolloin desentralisaatio oli keskeisin idea korkeakoulualalla, teki mahdolliseksi kansainvälisesti ottaen harvinaislaatuisen upean laitosrakennuksen Musican valmistumisen v. 1976. Rakennus on nähtävyys sinänsä, se on Alvar Aallon piirtämä ja sisätilojen suunnittelu noudattaa yksityiskohdissaan Timo Mäkisen visioita musiikkitieteen tehtävistä Jyväskylässä. Hän näki ne nimittäin eräänlaisena kolmijakoisena mallina, jonka jäseniä olivat musiikkitiede, musiikkikasvatus ja musiikkiterapia.

Musiikkitieteen alalla Mäkinen oli jossain määrin samalla linjalla kuin Tolonen, ts. opiskelijoille pyrittiin antamaan hyvät musiikinteoreettiset valmiudet. Ulkolaisia kontakteja Mäkinen harrasti erityisesti Sveitsiin ja Tšekkoslovakiaan. Hän oli myös tuona kautena yksi harvoja ranskalaiselle kielialueelle orientoituneita musiikintutkijoita Suomessa.

Mäkisen haave musiikinopettajien koulutuksesta pääsi alkuun v. 1982, jolloin Jyväskylän yliopistosta tuli ainoa laitos Suomessa, josta Sibelius-Akatemian ohella saattoi valmistua musiikin aineenopettajaksi. Mäkisen kauaskantoinen kolmas idea, musiikkiterapia alkoi toteutua vasta hänen jo siirryttyä eläkkeelle, mutta on jatkuvassa nousussa. Vuosina 1984-87 musiikkiterapeuttien koulutusta jo kokeiltiin ns. poikkeuskoulutuksena ts. n. 10 opiskelijaa valittiin "kentältä" saamaan kukin taustansa mukaan koulutusta joko musiikkiaineissa tai psykoterapian alalla. Sibelius-Akatemiassa puolestaan musiikkiterapian koulutuksesta ja tutkimuksesta on vastannut Petri Lehikoinen, mutta Suomen ensimmäinen musiikkiterapian tohtori valmistui kuitenkin viime vuonna Turun yliopistosta, kasvatustieteen laitokselta, nimittäin Kimmo Lehtonen.

Mäkisen eläkkeelle siirtymisen jälkeen laitoksen pääviran hoitajat vaihtelivat tiheään kunnes toissa vuonna laitos sai jälleen vakinaisemman johtajan Matti Vainion. Tutkijana prof. Matti Vainion erikoisaloja ovat suomalainen vuosisadan alun "moderni" musiikki sekä musiikkikasvatus. Jälkimmäisellä alalla on hän erityisesti orientoitunut Unkariin ja mainittakoon, että tänä kesänä Jyväskylässä pidettiin merkittävä Kodaly-seminaari ja että Kodalyn teorioilla on laitoksen musiikkikasvatuksen alalla tärkeä roolinsa.

Kaiken kaikkiaan laitoksen opiskelijoiden lukumäärä on jo kohonnut 150:een, ja ensimmäinen tohtori väittelee muutaman viikon kuluttua; hän on laitoksen apulaisprofessuuria hoitava Jukka Louhivuori, ansioitunut mu-

siikkipedagogi, jonka väitöskirjassa sovelletaan tietokonetekniikkaa ja tilastollis-matemaattisia malleja suomalaisiin herännäiskoraalisävelmiin.

Laitoksella on myös monipuolisesti ja ajanmukaisesti varustettu kokeellinen studio joka mahdollistaa mm. musiikkiterapian empiirisen tutkimuksen sekä tietokoneavusteisen musiikintutkimuksen. Epäilemättä laitoksen leimallisimpana alueena kuitenkin tulee näkymään musiikkikasvatuksen tutkimus ja erityisesti Kodalyn menetelmän perusteiden selvittely.

Tampereen yliopisto ja etnomusikologia

Kansanmusiikin tutkimus ja opetus on saavuttanut akateemisesti vakiintuneimman jalansijansa Tampereen yliopiston Kansanperinteen laitoksessa, jonka johtajana toimi vuodesta 1965 vuoteen 1977 Erkki Ala-Könni. Hänen jälkeensä oli laitoksella ja siihen kuuluvassa kansanperinteen, erityisesti kansanmusiikin tutkimuksen professuurissa välvaihe, jonka aikana haettiin Ala-Könnille seuraajaa. Asia ratkesi musiikkitieteelle edullisesti, kun virkaan nimitettiin muutama vuosi sitten Timo Leisiö. Hänen toimintansa on liittynyt ylipäätäänkin ottaen maassamme ennennäkemättömään etnomusikologian nousuun. Vaikka Leisiön väitöskirja käsitteli perinteistä aihetta perinteisin metodein, nimittäin vanhoja suomalaisia puhallinsoittimia, on hän kasvanut Helsingin etnomusikologien piirissä, jotka ryhmittäytyivät 70-luvun alussa Helsingin yliopiston musiikkitieteen laitokselle.

Heidän ensimmäinen merkittävä yhteistyöprojektinsa - ja ylipäätään ensimmäinen musiikkitieteen alan yhteisprojekti Suomessa tietääkseni - oli Philip Donnerin johdolla koottu Lammin kunnan musiikkielämän tutkimusryhmä. Sittemmin etnomusikologeja tuki Helsingissä voimakkaasti myös sinne perustettu Työväenmusiikki-instituutti Ilpo Saunioin johdolla. 80-luvulla yhä merkittävämmäksi on muodostunut Suomen Etnomusikologinen Seura, joka julkaisee aikakauslehteä Musiikin Suunta, tiedotuslehteä Sessio ja viime vuodesta alkaen myös vuosikirjaa. Kansanmusiikin tutkimuksen traditiiossa Suomessa merkitsivät nämä yhteenliittymät modernien, lähinnä Yhdysvalloista peräisin olevien ajatusten, erityisesti Alan P. Merriamin, tuomista Suomeen, mikä merkitsi radikaalia muutosta itse kansanmusiikintutkimuksen paradigmaissa sitten Krohnin, Launiksen ja Väisäsen päivien. Huomio kiinnittyi nyt paitsi suomalaiseen nykymusiikkikulttuuriin, myös ns. etäkultuurien musiikkeihin, Philip Donnerin Tansania- ja Pirkko Moisanan Nepal-tutkimukset esimerkkeinä.

Samaan aikaan on Kaustisen kansanmusiikki-instituutti pitänyt yllä perinteisempää kansanmusiikin tutkimusta.

Suomen koko musiikkitieteen kannalta, etnomusikologit ovat onnistuneet käynnistämään antoisia keskusteluja myös taidemusiikin tutkimuksen perusteista. He ovat lähes ainoana ryhmänä edustaneet Suomessa eräänlaista musiikillista intelligentsiaa, joka kriittisen etäisyyden päästä tarkastelee musiikkimme sosiaalisia käytäntöjä. Tässä mielessä on mm. Sibeliuista tarkasteltu idolihahtona Suomessa, kansanmusiikkifestivaaleihin on luotu kriittisiä silmäyksiä, suomalaista musiikinopetusjärjestelmää on tarkasteltu paikallisuuden häviämisen kannalta, äänilevyteollisuuden tuotantoprosessista on tehty selvityksiä. Mieleeni tulee Joseph Kermanin hiljattain julkaisema kokonaiskatsaus amerikkalaiseen musiikkitieteeseen *Contemplating Music*, jossa tämä yhdysvaltalaisen musiikkitieteen grand old man valittaa, ettei musiikkitieteellä ole koskaan ollut omaa John Ruskiniaan, kriittisesti musiikkiedettä ja koko musiikkikulttuuria tarkastelevaa esseistä. Tällaista Suomen musiikin John Ruskinia on yhtä vaikea löytää täältäkään, mutta näkisin että kokonaisuudessaan ottaen etnomusikologit ovat onnistuneet pitämään yllä sellaista musiikillista tietoisuutta, joka on musiikillisen intellektualismin tuntomerkki.

Päätelmiä

Kun kävin kirjeenvaihtoa eri musiikkitieteen laitosten johtajien kanssa kerätäkseen aineistoa tähän esitelämään, vastasi Fabian Dahlström kirjeessään sanoen, että tarkoitus näissä kunkin Pohjoismaan esittelyissä olisi kertoa, keitä me olemme ja mihin olemme menossa. Toivon, etten ole pannut liikaa aikaa selostaakseni sitä, mistä olemme tulleet, mutta toisaalta nykyyhetkeä ja tulevaisuutta ei voi ymmärtää ilman historiaa. Esitykseni on ehdottomasti puutteellinen sikäli, että olen sulkenut pois alussa mainitsemani yksinäisen kammiotutkijan eli "Johannes Ponton" kategoriaan monia tärkeitä aloja, jotka pelastavat meidät kansainvälisen musiikkitieteen kartalle. Niinikään musiikkitieteen julkaisutoiminnan eli suomalaisen musiikkikirjallisuuden suhteen en ole ollenkaan maininnut monia kiistatta musiikkitieteeseen laskettavia aloja, kuten säveltäjä-elämäkertoja, säveltäjien kriittisiä teosluetteloita, musiikkialan oppikirjoja, käännöksiä jne. On sangen valitettavaa, ettei niistä pidetä tietääkseni mitään systemaattista luetteloa tällä hetkellä. Samalla se, että jätän nämä alueet maininnalle, päästää minut siitä pälkähästä, että joutuisin määrittelemään rajoja musiikkitieteellisen ja ylipäätään musiikkia koskevan kirjallisuuden välille.

Haluan kuitenkin erityisesti vielä mainita eräänlaisina valtakunnallisina hankkeina uuden hyvin tärkeän ja nimenomaan ulkomaille suuntautuvan aikakauslehden Finnish Music Quarterlyn, jonka korkealuokkaiset artikke-

lit esittelevät suomalaista musiikkia, useimmiten musiikkitieteelliset kriteerit huomioonottavalla vakavuudella. Niille, jotka haluavat seurata, mitä tapahtuu musiikin alalla Suomessa, mutta eivät valitettavasti osaa suomea, tämä julkaisu on mitä suositeltavin. Taas niille, jotka osaavat suomea ja haluavat perehtyä siihen mitä tulevat musiikkitieteen tohtorit ja professorit 2000-luvulla tästä kaikesta ajattelevat, suosittelen Helsingin yliopiston musiikkitieteen laitoksen opiskelijajyhdistyksen julkaisua *Synkooppi*, joka on yltänyt hämmästyttävän korkealle tasolle ja on kiistatta yksi kiintoisimpia ja piristävimpiä musiikkilehtiä Suomessa.

Mihin olemme sitten menossa? Kuten edellä totesin muuan kehitystrendi tulee luultavasti olemaan yhä pidemmälle etenevä erikoistuminen ja toisaalta senlaatuinen yhteistyö tutkijainkoulutuksessa, että opiskelijat valitsevat juuri oman ja oikean työnohjaajansa vapaasti liikkuen eri korkeakoulujen välillä sen mukaan, missä hänen alansa paras asiantuntija opettaa. Tietenkin tällainen liikkuvuus pitäisi saada aikaan myös Pohjoismaiden välille ja vielä laajemmaltikin. Minulla on itselläni jo runsaasti kirjeenvaihto-oppilaita musiikin semiotiikan alalla kaikilta maailmankulmilta.

Jos taas ajatellaan aineellisia resursseja, eli perustettavia uusia virkoja, en usko että Helsingin ja Turun yliopistoilla on valitettavasti juuri mitään mahdollisuuksia, koska niitä edelleenkin pidetään Suomessa ylisuurina ja jo asemansa vakiinnuttaneina korkeakouluina. Sen sijaan uudet laitokset, kuten Sibelius-Akatemia, Jyväskylän yliopisto jne. voivat saada uusia virkoja. Saattaa olla, että Joensuun musiikkitieteen opetus laajenee approbatur-tasolta laudatur-asteelle saakka.

Mitä taas tulee itse musiikkitieteen ja esim. konservatorioiden suhteseen, on Suomessa käyty jossain määrin keskustelua, voidaanko yliopistoliseen tutkintoon sisällyttää osaksi musiikillisia taitoaineita. Esim. voidaanko sivuaineopintoja korvata vaikka esim. solistisella tutkinnolla jossain musiikkioppilaitoksessa. En tiedä onko mitään vastaavaa keskustelua käyty muissa Pohjoismaissa, mutta Suomessa ongelman ratkaisu on avoin. Luultavasti musiikkitieteilijät itse kannattavat tätä mahdollisuutta, mutta on luultavaa, etteivät humanistiset tiedekunnat pidä musiikkiopintoja sinänsä tarpeeksi "tieteellisinä", että ne kelpaisivat heille.

Yhtä kaikki musiikkitiede tuntuu olevan tällä hetkellä Suomessa monipuolisempi ja vahvempi kuin milloinkaan ennen. Toisin kuin esim. Yhdysvalloissa, se on Suomessa mitä läheisimmässä yhteydessä koko musiikkielämään. Toisaalta sen tulisi ehkä entistä enemmän vaalia kontaktejaan myös muuhun tieteelliseen tutkimukseen, sillä tulee aina muistaa että musiikkitiedettä koskevat päätökset tehdään usein kokonaan muiden tieteenalojen ehdoilla ja niiden kannalta. Musiikkitiede merkitsee aina eräänlaista tasapainoilua musiikin ja tieteen vaatimusten välillä.

Summary

Finnish musicology during recent decades - who we are and where we are going

We Finnish musicologists are not too aware of our scholarly roots. There are neither exact bibliographies nor big archives for music, and we have not even been able to organize ourselves into the international RILM bibliography of music. Nevertheless, we are now experiencing an era of continuous musical growth in Finland. This concerns the performing arts, musical conservatories, and also music festivals. However, this expansion also has its negative sides, since the availability of jobs often deprives universities of their students before they have completed their studies.

The history of Finnish musicology is a history of individual scholars, either celebrated or forgotten ones. Since Finland is a small country, a major school of study may be represented here only in the work of a single scholar. Public debate on the fundamental principles of musicology has been modest. The musicological scholar has typically lived an isolated life, without many contacts with his colleagues abroad. The Finnish language may also be an isolating factor; yet it can also be an enriching one, since something originally written and "thought" in Finnish and afterwards translated into some foreign language may still bear some original "Finnish" traits. In general, the Finns seem to have some ability for theoretical and philosophical thinking. Musicologists are serious about their work, perhaps partly owing to the high requirements for a doctoral dissertation, which makes the doctorate usually a life-time project.

As to research topics, our longest tradition is in the study of folk music and the music of Jean Sibelius. Both have the national ideology as their common denominator. The study of folk music, in particular, is now in a dynamic phase, reincarnated as "ethnomusicology".

Academic musicology is nowadays pursued at the universities of Helsinki, Jyväskylä, Tampere and Turku, Åbo Akademi, and the Sibelius Academy. There has been a recent change in the research paradigms, which has been due the following factors:

- 1) changes in the intellectual atmosphere in general and the policies of the project-funding organizations;
- 2) the flourishing of research projects such as one studying musical change and supported by the Finnish Academy, or another on the preparation of a history of Finnish music;
- 3) personal changes in the top posts of University departments - all professors (who are nominated for life and are simultaneously heads of

their departments) except the one at Åbo Akademi have retired during the past five years and their positions have been taken by younger colleagues. At the same time, the principle of decentralization has become popular in government policy.

These changes have broken the three myths about "musicological Finland" that

1) "Finland is a periphery and its musicology can never be anything other than a reflection of major cultural centers." However, nowadays an intellectual center can be in any place that is linked to the international computer network;

2) "Finland is a poor country that cannot afford any costly scholarly study." In fact there are few countries where the state invests so heavily in culture, arts and sciences as in Finland;

3) "Finnish musicology studies only phenomena that are important in a national or ethnographical sense." However, any scholarly study here, whatever its subject, will always serve also a national interest and is thus worth economic support.

Where are we going? There will be a tendency toward individual specialization in the sub-fields of musicology. Also there will be a tendency for students to move between universities and freely select their instructors when preparing their theses. It is not plausible that new positions will be established in the "old" universities of Helsinki and Turku. However, some may be established in the newer provincial universities.